

Adları çəkilən musiqi alətlərində də uşaqlardan səs çıxara bilmək, hərəkətləri koordinasiya etmək, səslənmənin tembr və dinamik xüsusiyyətlərini fərqləndirə bilmək kimi vərdislərə yiyələnmələrini tələb edir. Qüvvədə olan musiqi proqramında musiqi rəhbəri ilə birlikdə dörd əillə çalma kimi fəaliyyət də nəzərdə tutulur. Belə bir ifaçılıq növündə musiqi rəhbəri müəyyən bir əsəri fortepiano-da çalır, uşaq isə hər bir xananın güclü hissəsində melodiyanın tonikasını, sonradan isə bir oktava zildə həmin notu çalır. Bundan əlavə, melodiyanın tonallığının tonika və kvintasi da ifa edib bilər. Belə ifaçılıq zamanı uşaq bu səsləri ifa etməklə bərabər, eyni zamanda müəllimin ifasını da diqqətlə dinləyir ki, onunla bir yerdə güclü vurğuları düzgün düşə bilsin. Bu cür ifa prosesində uşaq müəllimlə birlikdə ansamblada iştirak edir. Bundan əlavə, uşaqlar müəllimin çalmasını zərb alətlərində müşayiət edə bilərlər. Bu cür çalğı uşaqların ritmik hissəsinin inkişafına səbəb ola bilər.

Musiqi alətlərində ifaçılıq vərdislərinin qazanılması ilk növbədə uşaqların musiqi əsərlərinin bədii obrazlarına daxil olmasına, bu obrazların ifa prosesində göstərə bilmək qabiliyyətlərinin formalaşdırılmasına istiqamətləndirilməlidir. Musiqi alətlərində çalma uşaqların intonasıya, ritmik, harmonik, polifonik, tembr eşitmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirir, musiqi haqqında biliklərin möhkəmlənməsinə, onun tam qavranılmasına şərait yaradır.

Musiqi bacarıq və vərdislərinin təlimin məzmununun elementi kimi xarakteristikaları bizə aşağıdakı nəticələrə gəlmək imkanı verir:

- musiqi bacarıqlarının əsas xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar musiqi qavrayma və bütün ifaçılıq fəaliyyətləri prosesində formalaşır;

- musiqi bilikləri ilə əlaqədə olan musiqi bacarıqları uşaqların təlim fəaliyyətinin dərk edilməsinin əsasını təşkil edir;

- musiqi bacarıqları musiqi məşğələləri ilə bərabər bağcadan kənarda da istifadə edilir;

- uşaqlarda aparıcı və xüsusi bacarıqlar musiqi ifaçılığı, musiqi haqqında emosional-obrazlı söhbətlər zamanı özünü büruzə verir;

- ifaçılıq vərdisləri də musiqinin qavranılması prosesində formalaşır;

- ifaçılıq vərdislərinin effektivliyi əsərin bədii ideyasını başa düşmək bacarığından, musiqi biliklərindən musiqi bacarıqlarından asılıdır;

Qeyd etmək lazımdır ki, göstərilən xarakteristikalar uşaq bağçalarının musiqi məşğələlərinin məzmununun bütün elementləri ilə sıx və qarşılıqlı əlaqədədir.

Beləliklə, "Musiqi" proqramlarında qoyulan tələblərin həyata keçirilməsi uşaqların musiqi bacarıqlarının formalaşdırılmasında başlıca rol oynayır. Bu da estetik tərbiyəyə xidmət edir.

Rəyçi: professor O.Rəcəbov

C.Алмурадова

О формировании музыкальных способностей у детей **Резюме**

В статье говорится о том, как в программах общеобразовательных школ по музыке излагаются мысли о формировании музыкальных способностей у детей.

S.Almuradova

About the formulation of music ability of children **Summary**

In the article different opinions are expressed about the formulation of music ability of children in the secondary school programmers.

Kurikulum

Yekun (summativ) qiymətləndirilmənin təşkili üsulları

Könül Əliyeva
Təhsil Problemləri İnstitutunun böyük elmi işçisi

Açar sözlər: qiymətləndirmə, təhsilin keyfiyyəti, monitoring, qiymətləndirmə standartları, şəxsiyyətyönlümlü yanaşma.

Ключевые слова: оценивание, качество образования, мониторинг, стандарты оценивания, личноcтно-ориентированный подход.

Key words: evaluation, quality education, monitoring, standards assessment, student-centered approach.

Son illər təhsilimizdə aparılan islahatların bir istiqaməti də şagirdlərin biliklərinin qiymətləndirilməsini əhatə edir. Hazırlanmış yeni qiymətləndirmə mexanizmi indi dərstdə şagirdlərin hər hansı mövzuya cavabını deyil, dərstdəki bütün fəaliyyətini, onun təlimdə əldə etdiyi bütün nailiyyəti özündə əks etdirir. Heç şübhəsiz, qiymətləndirmə, keyfiyyətin idarə olunmasında başlıca amil kimi çıxış edərək, keyfiyyətin yüksəldilməsi ilə əlaqədar ən zəruri qərarların qəbul edilməsi üçün etibarlı mənbədir.

Məlum məsələdir ki, qiymətləndirmənin mərkəzində təhsilənlərin nailiyyətləri dayanır. Obyektiv aparılmış qiymətləndirmə, hər şeydən əvvəl, real vəziyyəti aşkara çıxarılmasında mühüm vəsiyədir. Məhz real vəziyyətin təhlili nəticəsində buraxılan nöqsanlar müəyyən edilir, onların aradan qaldırılması yolları dəqiqləşdirilir və gələcək üçün proqnozlaşdırma aparılır. Keyfiyyətli təhsil sisteminə olduqca mühüm bir rol oynayan qiymətləndirmə mənimşəmə hədəflərinin müəyyən edilməsi ilə başlayır və müəy-

yən edilən hədəflərin nə qədərində nail olunduğunun dəyərləndirilməsi ilə başa çatır. Qiymətləndirmənin nəticələrinə görə perspektiv fəaliyyətlər planlaşdırılarkən, ilk növbədə, hansı inkişaf pilləsində qərarlaşmanı müəyyənləşdirmək mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi sahəsində vacib istiqamətlərdən biri təhsilənlərin təlim fəaliyyətinin, nəticələrinin dövlət standartlarına uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsidir.

"Mütərəqqi təhsil ideyası"nın əsas mahiyyəti ondan ibarət idi ki, təhsil elmi biliklərin yox, sənaye və texnologiyanın inkişaf istiqamətlərinə uyğun gələn həyatı bacarıqların formalaşmasına yönəldilsin. Təhsilin məzmununa bu cür yeni baxışlar tədricən qiymətləndirməyə yanaşmanı da dəyişdi. Artıq qiymətləndirmə daha çox biliklərin təbiiqinə və həyatla əlaqələndirilməsinə əsaslanır. Belə ki, şagirdlərə problem həlli üzrə bacarıqlarını nümayiş etdirmək üçün müxtəlif səviyyəli suallara müəyyən olunmuş dəqiq vaxt çərçivəsində cavab verərək, fərdi bilik və

bacanqlarını ölçməyə, onların mənim-səmə səviyyəsini müqayisə etməyə imkan verir. Əvvəlcə şagirdlərin ilkin bacarıqları müəyyənləşdirilir, sonra bütün tədris ili boyunca onların nailiyyətləri izlənilir və yekun qiymətləndirmə aparılır. Təhsil-alanın biliyinə verilən qiymət həm də müəllimlərin və məktəbin fəaliyyətinə, valideynin təhsilə münasibətinə, məktəb rəhbərlərinin peşəkarlıq səviyyəsinə verilən qiymət kimi qəbul edilir. Yeni mexanizmə əsasən tətbiq olunan qiymətləndirmənin 3 növündən biri olan summativ qiymətləndirmə şagirdlərin təlimin müəyyən mərhələlərində standartlar üzrə əldə etdikləri nailiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsidir. Summativ qiymətləndirmənin ən mühüm cəhəti şagirdlərin əldə etdikləri biliklərin təbiiqinə hansı səviyyədə nail olunduğunu aşkar etməkdən ibarətdir. Bu cür qiymətləndirmə, ümumiyyətlə tədris ilinin sonunda, bəzən tədris dövrü ərzində, proqramın nəzərdə tutduğu məqsədlərə nail olunub olunmadığına baxılaraq şagird, müəllim və proqramla bağlı təhlillər aparmaq məqsədilə keçirilir.

Yekun (summativ) qiymətləndirmədə istifadə ediləcək məlumatlar, bir kursun hamısını ehtiva edəcək şəkildə kursun sonunda (ümumi imtahan), ya da bir neçə mövzuları əhatə edəcək şəkildə tədris dövrü ərzində (ara imtahanı) tətbiq olunan testlər əldə edilir. Belə testin nəticələri aşağıdakı məqsədlərlə istifadə edilə bilər:

- şagirdlə bilik və bacarıqlarına görə qiymət vermə;
- şagirdlərin gələcək müvəffəqiyyətini müəyyən etmə;
- sonrakı kursda tədrisin başlanğıc nöqtəsini təyin etmə;
- şagirdlərə və müəllimə öyrənmənin dərəcəsinə, ya da təhsilin keyfiyyətinə bağlı istiqaməti təyin etmə;

- müxtəlif şagird qruplarının nailiyyətlərini müqayisə etmək və s.

Qiymətləndirmə, döyərənə və döyərənə müddətində şagirdə davranışını necə döyşdirəcəyinə, ya da inkişaf etdirəcəyinə, kifayət qədər qabiliyyətli olduğunu görən şagird, müvəffəqiyyətini bu istiqamətdə davam etdirməyə çalışacaqdır.

Summativ qiymətləndirmə təlim prosesində müəyyən mərhələlərə (bəhs və ya bölmənin, yarımilin sonunda) yekun vurmaqla, qiymətləndirmə standartlarının səviyyələrinə əsasən hazırlanmış vasitələrlə şagirdin nailiyyət səviyyəsini ölçmək məqsədilə aparılır. Summativ qiymətləndirmənin nəticələri rəsmidır və keçirildiyi tarixlə jurnalda qeyd olunur. Summativ qiymətləndirmə kiçik və böyük summativ qiymətləndirmələrdən ibarətdir. Kiçik summativ qiymətləndirmə (KSQ) bəhs və ya bölmələrin sonunda altı həftədən gec olmayaraq müəllim tərəfindən, böyük summativ qiymətləndirmə (BSQ) isə yarım illərin sonunda məktəb rəhbərliyinin iştirakı ilə fənni tədris edən müəllim tərəfindən keçirilir.

Böyük summativ qiymətləndirmə vasitələri fənnin məzmunundakı zəruri bilikləri əhatə etməkə daha çox tətbiqi bacarıqları yoxlamağa xidmət edir. Qiymətləndirmə vasitələrindən həmin dərsləndəki növbəti summativ qiymətləndirmələr zamanı istifadə olunmasına yol verilmir.

Kiçik summativ qiymətləndirmənin keçirilmə vaxtı tədris planında həftədə həmin dərsləndə üçün nəzərdə tutulan saatların sayından asılı olaraq fərdi şəkildə müəyyən edilir. Belə ki, ana dili fənnindən kiçik summativ qiymətləndirmə üçün müəyyən edilmiş vaxt texnologiya və ya musiqi fənni ilə eyni ola bilməz. Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri fənni tədris edən müəllim tərəfindən hazırlanır.

Böyük summativ qiymətləndirmə

üçün vasitələr qiymətləndirmə standartları əsasında hazırlanır. Standartın hər səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən sayda suallar nəzərdə tutulur. Şagirdin düzgün cavab verdiyi sualların sayı ilə onun qiyməti müəyyən olunur. Summativ qiymətləndirmənin keçirilməsi üçün üsullar fənnin məqsədinə uyğun müəyyənləşir. Kiçik summativ qiymətləndirmələrin sayını isə fənnin planlaşdırılmasına əsasən müəllim müəyyən edir.

Hər iki yarımilin sonunda şagirdlərin nailiyyət səviyyələrini müəyyən etmək məqsədilə böyük summativ qiymətləndirmə keçirilir. Böyük summativ qiymətləndirmənin əhatə etdiyi dövrdə reallaşdırılmalı olan standartlar əsasında ən mühüm bacarıqlar müəyyən olunur və standartların səviyyələrinə uyğun tapşırıqlar hazırlanır. Müəllim bu standartlar əsasında ən mühüm bacarıqları müəyyən edir və qiymətləndirmə səviyyələrini nəzərə almaqla suallar hazırlayır. Bu zaman daha çox bilik və bacarıqların tətbiqinə yönələn suallardan istifadə edilir. Əgər müəllimin məqsədi başa çatmış bölmə və ya bəhs vasitəsilə reallaşdırılmış standartların səviyyələrinə şagirdlərin uyğunluğunu yoxlamaqdırsa, onda yoxlama yazıları kiçik summativ qiymətləndirmə vasitəsi kimi istifadə edilir.

Yekun qiymətləndirmənin müxtəlif forma və metodlarla həyata keçirilir. Bunlardan şifahi imtahan, yazılı imtahan və testi göstərmək olar.

Şifahi imtahan yekun qiymətləndirmənin ənənəvi formalarındandır. Şifahi imtahan sualları aşağıdakı formada təşkil edilir. İlk olaraq əsaslandırma, mühakimə, analiz tələb edən nəzəri suallar qoyulur. İkinci sual fənnin nəzəri-praktik məsələlərini əhatə edir, hansı ki şagird yekun qiymətləndirməyə hazırlaşarkən nəzəriyyənin praktikaya tətbiqini də araşdırır. Praktiki suallar şagirdlərin əldə et-

dikləri biliklərini nə dərəcədə tətbiq etmə bacarığının formalaşmasına əsaslanır.

Yazılı imtahanda minimum iki variantlı məsələlər hazırlanır. Biliklərin yoxlanılması üçün əsaslandırma, mühakimə tələb edən problemli suallar, bacarığın yoxlanılması üçün isə ənənəvi praktiki suallar qoyulur. Yazılı imtahan üçün həm də mantiqi-analitik və praktiki məsələlər toplusundan istifadə etmək olar. Bu cür imtahanın çatışmayan cəhəti bacarığın tam nümayiş etdirmə imkanını yaratmamasıdır. Üstün cəhəti isə işin görülməsində vaxta qənaət, sadə imtahan proseduru və şagirdlə imtahan sonrası aldıkları qiymətlərin obyektiv əsaslandırma imkanını təqdim etməsidir.

Testləşdirmə yoxlama nəzarəti 3 hissədən ibarətdir: alternativ cavabları olan qapalı testlər, açıq tipli testlər, praktiki məsələli testlər. Test formasında yekun qiymətləndirmə daha obyektiv xarakter daşıyır və imtahan götürənin peşəkar və şəxsi keyfiyyətlərindən asılı deyil. Test dünya təcrübəsində kifayət qədər geniş yayılmış imtahan növüdür. Test – məhdud zaman kəsiyində, müəyyən olunmuş məkənda, bərabər şəraitdə, vahid texniki təlimat və metodik göstərişlər çərçivəsində, çətinlik dərəcəsi gətirdikcə artırılan, keyfiyyətli, effektiv yoxlama-ölçmə materialları ilə təchiz olunmuş test tapşırıqları toplusuna məxsus sualları uyğun şəkildə cavablandırılması, qiymətləndirilməsi, nəticə çıxarılması, son nəticələrin təhlili, müqayisəli analizi və elmi-statistik təhlili prosesidir. Bu imtahanın çətinliyi yüksək keyfiyyətli testlərin hazırlanması ilə bağlıdır. Tapşırıqların test formasında verilməsi üçün müəyyən tələblərə riayət etmək lazımdır:

- texniki təlimatların və metodiki göstərişlərin sınaq iştirakçıları üçün eyni olması,

- test tapşırığının məzmun və forma-

sına uyğun təlimatların adekvatlığı,

- məntiqi ifadə tərzinin aydın, anlaşıqlı və lakonik şəkildə olması,

- test elementlərinin düzgün formada yerləşdirilməsi,

- qəbul edilmiş forma çərçivəsində qiymətləndirmənin biriciliyi.

Eyni zamanda testləşdirmə - şagird müvəffəqiyyətlərinin, tələbə nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi, aşkar edilməsi, yoxlanılması, ölçülməsi və müvafiq nəticələrdən istifadə edilməsi üçün aparılan sınaq prosesidir.

Müasir testləşdirmə - ilk növbədə elmi-statistik təhlil nəticəsində tədris prosesinin səmərəliliyinin artırılmasına xidmət vasitəsidir.

Tədris həmişə qiymətləndirməyə yönəlir. Çox zaman müəllimlər summativ qiymətləndirmənin tələblərini bildikdən sonra tədrisi ona uyğun qururlar. Bu o deməkdir ki, qiymətləndirmənin məzmunu təhsilin məzmununa çox güclü təsir göstərir. Əlbəttə, imtahanlar şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinin bir formasıdır, məktəbdaxili qiymətləndirmənin sonuncu mərhələsidir. Yekun qiymətləndirməyədək şagirdlər digər qiymətləndirmə mərhələlərindən, o cümlədən diaqnostik, formativ və summativ qiymətləndirmə mərhələlərindən keçirlər. Buraxılış siniflərində yekun qiymət hesablanarkən illik və imtahan qiymətləri ilə yanaşı, sınaq yoxlamalarının nəticələri və əvvəlki sinifdəki nailiyyətlərini əks etdirən illik qiymət nəzərə alınmaqla müvafiq düstür əsasında çıxarılır. Yekun qiymətləndirmənin bu cür aparılması bilavasitə şagirdin mənafeyinə xidmət etməklə məktəbin, müəllimin və şagirdin yalnız son sinifdə deyil, əvvəlki siniflərdə də məsuliyyəti xeyli artırır.

Summativ qiymətləndirmələrdə müəllimlərdən milli kurikulumda qiymətləndirmə səviyyələrinə uyğun olaraq şagird-

ləri qiymətləndirmək və nəticələr haqqında valideynlərə hesabat vermək tələb olunur. Eyni zamanda hər təhsil pillasının sonunda ölkə üzrə eyni sistemli qiymətləndirmə aparılır.

İllik qiymətləndirmə dərslərin ilinin sonunda (may ayının sonuncu həftəsindən gec olmayaraq) keçirilir. İllik qiymətləndirmə yarımillik qiymətlərin hesablanması əsasında aparılır və aşağıdakı düsturla müəyyən edilir:

$$I = (Y_1 + Y_2) / 2$$

Burada I- illik qiymət, Y_1 və Y_2 - yarımillik qiymətlərdir.

Yekun qiymətləndirmə illik və yarımillik qiymətlərin hesablanması əsasında aparılır:

$$Ye = Y_1 (35\%) + Y_2 (35\%) + I (30\%)$$

Buraxılış siniflərində yekun qiymətləndirmə Təhsil Nazirliyinin müəyyən etdiyi müvafiq düstür üzrə çıxarılır.

Şagird fənn üzrə yarımillik summativ qiymətləndirmədə "qeyri-kafi" qiymət alırsa, müəllim bu fənn üzrə növbəti tədris fəaliyyətində ümumi tədris proqramına uyğun nəzərdə tutulan bilik və bacarıqların daha dərindən mənimsənilməsi üçün əlavə imkanlar yaradır.

Müəllimin fəaliyyəti yalnız summativ qiymətləndirmələrlə məhdudlaşmış, şagird nailiyyətlərinin monitorinqi diaqnostik və formativ qiymətləndirmə formalarında da aparılır. Diaqnostik qiymətləndirmə şagirdin bilik və bacarıqlarının ilkin səviyyəsini müəyyənləşdirmək məqsədi ilə müəllim tərəfindən aparılır. Nəticələrə uyğun olaraq müəllim təlim strategiyasını və şagirdlərin hər birinə fərdi yanaşma yollarını müəyyənləşdirir. Bu qiymətləndirmənin nəticələri jurnalda qeyd olunmur. Formativ qiymətləndirmə tədris-təlim fəaliyyətini davamlı olaraq müşayiət edən prosesdir və birbaşa müəllim tərəfindən həyata keçirilir. Formativ qiymətləndirmənin nəticələri məktəbli

kitabçası vasitəsilə şagirdlərə və valideynlərə çatdırılır. Summativ qiymətləndirmələr fənnlərin planlaşdırılmasında yoxlamaların aparılması üçün nəzərdə tutulan saatlar hesabına keçirilə bilər.

Şagirdlərin fənlər üzrə bilik və bacarığı tədris proqramında nəzərdə tutulmuş gözlənilən nəticələrlə və qarşıya qoyulan məqsədə əsaslanaraq müqayisə edilir. Fənlər üzrə bilik və bacarıqları həm tədris prosesində, həm də mövzunun öyrənilməsinin sonunda qiymətləndirmək olar. Fənlər üzrə biliklərin və bacarıqların qiymətləndirilməsinin nəticələri bəşballı rəqəmli qiymətlərlə və yaxud məktəbdaxili qiymətləndirmə sistemində uyğun olaraq sifahi və ya rəqəmli qiymətlərlə əks olunur. Yekun (summativ) qiymətləndirmə standartların mənimsənilməsi istiqamətində şagirdlərin əldə etdiyi irəliləyişləri dəyərləndirir. Bu qiymətləndirmə növü mövzunun, böhs və bölmənin, yaxud da tədris ilinin sonunda eyni qaydada həyata keçirilir. Yekun (summativ) qiymətləndirmənin ən mühüm cəhəti şagirdlərin biliklərinin təbiiqetmə bacarığına nə dərəcədə malik olduqlarını aşkara çıxarmaqdır.

Qiymətləndirmənin düzgün aparılması tədris prosesinin mürəkkəb məsələlərindən biridir. Düzgün qiymətləndirmə aşağıdakı xüsusiyyətlərə malikdir:

- müəllim və şagirdlərin öz işinin keyfiyyətindən artırmasına söz göstərmək;
- şagirdlərdə bacarıqlar səviyyəsini müəyyən etmək;
- əldə edilən nailiyyətlərin dərəcələrini müəllim və şagirdlərə göstərmək;
- şagirdlərin öz bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirmək imkanı yaratmaq;
- şagirdlərdən hansına daha çox dəstək olunmasını müəyyənləşdirmək;
- şagirdlərə təhsilə və biliklərin qazanılmasına motivasiya yaratmaq;
- əlavə məşğələlərə ehtiyac olduğunu

müəyyənləşdirmək;

Hazırkı qiymətləndirmə sistemi dəqiq müəyyənləşdirilmiş qiymətləndirmə standartlarının əsasında, müasir qiymətləndirmə metodlarından istifadə edərək şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsini əks etdirir. Qiymətləndirmə və təhsil siyasətində müasir yanaşmaların tətbiqi və inkişaf etdirilməsi yeni qiymətləndirmə mexanizmlərinin tətbiqi, şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinin obyektivliyini artırır. Qəbul edilmiş standartlara uyğun bilik və bacarıqlara nail olmaq üçün şagirdin fəaliyyəti fasiləsiz stimullaşdırılmalı, hər bir şagirdin nailiyyəti diqqət mərkəzində olmalıdır. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi şagirdin biliklərə yiyələnək, onlardan istifadə etmək, nəticə çıxarmaq bacarıqları haqqında məlumatların toplanması prosesidir. Yekun (summativ) qiymətləndirmə şagirdlərin mənimsənilməsinin tətbiqetmə bacarığına nə dərəcədə malik olduqlarını aşkara çıxarmaqla mənimsənmə səviyyəsini etibarlı və adekvat göstəricisidir. Ümumtəhsil məktəblərində kurikulumlarla bağlı yeni qiymətləndirmə sisteminin tətbiqi şagirdlərin təhsilə münasibətinin dəyişməsinə, onların qiymət almaq xatirinə deyil, həqiqətən müəyyən bilik, bacarıq və dəyərlər sistemində yiyələnməsinə xidmət edir və nəticə etibarilə Azərbaycan təhsil sisteminin dünya təhsil sistemində inteqrasiyası prosesini sürətləndirir.

Rəyçi: pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru A.Nəbiyev

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil sisteminə Qiymətləndirmə Konsepsiyası. Bakı, 2009.
2. Hacıyeva T. Ümumtəhsil məktəblərində məktəbdaxili qiymətləndirmənin

aparılməsi qaydaları // Kurikulum. 2009. № 4.

3. Mərdanov M., Ağamalıyev R., Mehraoov A., Qardaşov T., Təhsil sisteminə monitorinq və qiymətləndirmə. Bakı: Çəşioğlu, 2003.

K.Əlieva

Методы организации итогового оценивания Резюме

Данная статья посвящена методам организации и технологиям использования мониторинга итогового оценивания. В статье также раскрываются научно-практические подходы и даются рекомендации в решении проблем,

возникающих при оценивании знаний учащихся в общеобразовательных школах.

K.Əlieva

Methods of organizing the final assessment Summary

This article focuses on methods of organization and technology of monitoring the outcome of assessment. The article also reveals the scientific and practical approaches and provides recommendations to address the problems arising when evaluating students' knowledge in schools.

***

Bir məktubdan sətirler

"Azərbaycan məktəbi" jurnalı ilə ardıcıl əməkdaşlıq edən, onun daimi oxucusu olan Şəhrizadə Əliyevin 60 yaşının tamam olması ilə əlaqədar redaksiyaya Mirzəfər Həsənovun təbrik-məktubu daxil olmuşdur. Redaksiya bu təbrik məktubuna qoşularaq, aşağıda onun mətnini dərc edir.

Ş. Ağayev 1989 – cu ildən 2000 – ci ilə kimi Təhsil Problemləri İnstitutunda kiçik elmi işçi, baş elmi işçi, "Kənd məktəbi problemləri" və "İbtidai təlim" şöbələrinin müdiri vəzifələrində çalışmışdır. O, 1994 – cü ildə pədaqogika üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi, 2004 – cü ildə isə dosent elmi adı almışdır.

2000 – ci ildən Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunda işləyir. Alimin tədqiqatlarının ən mühüm istiqaməti texnologiya fənni ilə əlaqədardır.

Şəhrizadə müəllimin ən illərdə təbiətin qorunmasına – ekoloji məsələlərə aid tədqiqatla da məşğul olur.

Onun yaradıcılığının mühüm bir istiqaməti də kurikulum islahatının həyata keçirilməsində xüsusi əməyi olan, pədaqoji fəaliyyətində innovasiyalardan, yeni təlim texnologiyalarından geniş şəkildə istifadə edən qabaqcıl məktəb rəhbərləri və müəllimlərin iş təcrübəsini ümumiləşdirmək və mətbuat səhifələrində işıqlandırmaqdır.

Şəhrizadə müəllimin elmi – pədaqoji, sosial, iqtisadi və ekoloji sahələrdə aktual məsələlərə dair 30-a qədər kitabı, 600-ə yaxın jurnal və qəzet məqalələri çap olunmuşdur. Yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanması sahəsində səmərəli elmi-pədaqoji fəaliyyətinə görə və anadan olmasının 60 illiyi münasibətilə Təhsil Nazirliyinin Fəxri Fərmanı ilə təltif edilmişdir.

Pədaqoji ictimaiyyətin rəğbətini qazanmış Şəhrizadə müəllimi yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edir ona can sağlığı, yaradıcılıq uğurları arzulayıq.

Mirzə Ələkbər Sabir – 150

Böyük şair və pədaqog

Rüfət Hüseynzadə
AMI-nin pədaqogika kafedrasının müdiri,
pədaqoji elmlər doktoru,
professor, əməkdar müəllim

Açar sözlər: Mirzə Ələkbər Sabir, pədaqoji fikirlər, məktəb, təhsil, tərbiyə
Ключевые слова: Мирза Алекпер Сабир, пəдагогические мысли, школа, образование, воспитание.

Key words: Mirza Alakbar Sabir, pedagogical thoughts, school, education, upbringing.

Azərbaycan pədaqoji fikir tariximizdə öz yeri, mövqeyi olan şəxsiyyətlərdən biri də Mirzə Ələkbər Sabirdir. Nizami, Füzuli, M.Ş.Vəzəh, M.F.Əxundov, S.Ə.Şirvani kimi simalar xalqımızın ədəbi, fəlsəfi, pədaqoji irsinə, milli-mənəvi dəyərlərimizə layiqli xidmətlər göstərmişdir. Tədqiqatçılarımız bu böyük simaların ədəbi-bədii əsərlərini öyrənərkən, onların pədaqoji fikirlərinə də diqqət cəlb etmişlər. Azərbaycan şairlərinin əsərlərində mənəvi saflığa, mədəni yüksəlişə və maariflənməyə çağıran başlıca mövzu kimi qələmə alınmışdır. Çoxəsrlilik poeziyamızın parlaq ənənələrini yaşatmaqla bərabər öz satirik şeirləri ilə poeziyamızı ictimai məskurə baxımından zənginləşdirən Sabir bir pədaqog kimi tanınmışdır. O həm də çox çətinliklə olsa da, Bakı "Səadət" məktəbində müəllim işləmişdir.

Bədii, fəlsəfi fikrin tərəqqisində müstəsna rol oynamış Mirzə Ələkbər Sabir Tahirzadə satirik şeirin böyük ustası kimi, həm də Azərbaycan pədaqoji fikrinin inkişafı tarixində mühüm rol oynamış, təhsilin, maarif və mədəniyyətin inkişafı

finda xüsusi xidmətlər göstərmişdir. Sabirin adı həmişə maarif, məktəb, gənə nəslin təlim və tərbiyəsi məsələləri ilə sıx bağlı olmuşdur. Sabir böyük müfəkkir, nadir satirik şair, böyük müəllim və məhir pədaqog kimi tanınmışdır.

Böyük şair yalnız öz dövrünün rəzəlatı və çəhalət dünyasını qamçılamamış, həm də uzaq gələcəyin aktual problemlərini müəyyənləşdirmiş, yeni minilliyə gedən qüsurları bir-bir göstərmiş, onları aradan qaldırmaq üçün yollar aramasını qarşıya qoymuşdur. Ötən əsrin elə mühüm ictimai-siyasi hadisəsi, maarif, məktəb və yaxud məişət məsələsi yoxdur ki, bunlar M.Ə. Sabir yaradıcılığında öz satirik qələmi ilə öz əksini tapmamış olsun.

...Ələkbər isə hələ 5-6 yaşında olduğu zaman dini şeirlər oxumağı bacarmış, atası ona dərviş paltarını geydirmişdir. Atası onu səkkiz yaşına çatdıqca zaman molla məktəbinə qoymuşdur. Orta əsrlərdən qalmış olan bu məktəblərdə dünyəvi elmlər yox dərəcəsinə idi. Burada "Qurani-Kərim"dən əlavə, hadisələr, dini rəvayətlər, Sadi Şirazinin "Gülüstan" və "Bustan"-ı, daha sonralar Cəlaləddin